

YENİ AHİT'TEKİ BUDDHA'NIN SÖZLERİ ve BİLGELİĞİ

Doç. Dr. Kürşat Haldun AKALIN
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat
bölümü
akalinhaldun@yahoo.com

ÖZET

İsa ve Buddha, kutsal varlıklar olarak kabul görmüşlerdir. İsa, yaşayan tanrının oğlu dolayısıyla tanrı olarak görülürken; Buddha da, Krishna'dan sonra tanrı Vişnu'nun dokuzuncu görünümü olarak saygı görmektedir. Ancak Buddha, başlattığı bu yeni dininde tanrıyı ya da tanrının oğlunu açıkça kabul etmediği halde, insanların nasıl uyanarak veya aydınlanarak kendilerini doğum-ölüm-yeniden doğum döngüsünden kurtulabilmeleri; tanrının ve tanrı oğlunun olmadığı fakat sadece yücelmiş insan ruhlarının bulunduğu Nirvana'ya girebilmeleri üzerinde durmuştur. İsa ile Buddha aynı kişidir, çünkü tanrının görünümü olarak bakire bir anneden doğmuşlar, tanrısal bir hadise olarak görülen ve aynı gaipten haberlerin bildirildiği doğumlarına şarkı söyleyen göksel katılmış, doğuma tanık olan üç bilge adam hediyeler sunmuştur. Buddha ve İsa, gürbüz bir çocukluk yaşamış, bilgileriyle rahipleri şaşırtmış, ıssız diyarlarda kırk gün perhize girmiş (oruç tutmuş), yalnız kaldığı bu günlerde kötü ruh (şeytan/mara) tarafından ayartılmak istenmiştir. Kötü ruha karşı başarıyla direnmiş, kötü ruh yanından gidince doğaüstü olaylar olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Buddha, İsa, Yeni Ahit

THE WORDS AND WISDOM OF BUDDHA IN THE NEW TESTAMENT

ABSTRACT

Jesus and Buddha were recognized as to be divine beings. Buddha is regarded by the Hindus as the ninth incarnation of the deity Vishnu, following Krishna; as Jesus is considered the Son of the living God, so he is a god. But Buddha started a new religion which did not accept the god or son of god clearly, but rather how people can become awakened or enlightened to liberate themselves from the cycle of birth, death, and rebirth; and they can entry to Nirvana where there is no god or son of god but only exalted human souls in there. Jesus and Buddha were the same person, because they born as an incarnate god and born from a virgin mother; their birth claimed as a divine event, and prophesied as the same and attended by singing celestial beings, and witnessed by wise men bearing gifts. Both Buddha and Jesus lived prodigious childhood, as a child they astounded clerics with knowledge, fasted in the wilderness for forty days, tempted while alone by the devil (mara/satan)in these days. They resisted to the devil very successfully, after the devil left there supernatural events occurred.

Key Words: Buddha, Jesus, New Testament

1. GİRİŞ

Buddha'nın Nirvana'ya ulaştıran ilkeleri ile İsa'nın gökler krallığına girilmesini sağlayan koşulları arasında kesin benzerlikler vardır. Etyemez olmalarına rağmen balık yemiştirler. Şehre (Kudüs/Rajagripa) zafer edasıyla girmişler, otuz yaşında vaizlik görevine başlamışlar, tamamına yakını aşağı sınıflardan gelen kalabalıklar önünde hitap etmişler, bu nedenle fakirliği övmüş ve fakirlerle beraber olmaktan mutluluk duymuşlardır. Birlikte gezdikleri havarilerini kendilerine bağlamışlar, havarilerinin isimlerini değiştirmişler, havarilerini bekar kalmaya özendirmişler, bir nehirde kutsanmışlardır. Belirli bir yerde vaaz vermek yerine gezgin vaiz olmuşlardır. Körün gözlerini açmak gibi mucizeleri göstermişlerdir, taraftarlarından dünyevi zenginlikleri terk etmelerini ve mülksüz kalmalarını istemişler, evsiz ve kimsesiz yoksullara vaaz vermişler, evrensel sevgiyi ve barışı öğütlemişler, meseller anlatarak görüşlerini aktarmışlar, en büyük vaazlarını bir dağda vermişler, hâkim dinsel seçkinler (ferisiler/brahmanlar) tarafından aşağılanmışlardır. Ölmeden az önce vaaz vermek için havarilerini çeşitli bölgelere göndermişlerdir. Havarilerinden birisi kendilerine ihanet etmiştir, deprem ve her yeri karanlığın sarması gibi doğaüstü olaylar ölümüne katılmıştır. Buddha ve İsa, öncelikle kişinin bu dünyada kalacak her ne varsa tüm servetin terk etmesini ve daima özverili davranmasını, altın kural olarak nitelendirilen kişinin kendisi için istediğini bütün insanlar için de istemesini ve kendisi için istemediğini bütün insanlar için de istememesini, diğer insanların söz ile davranışlarına değil de kişinin kendi söz ile davranışlarına odaklanmasını, daima kendisini hesaba çekmesini ve diğer insanları yargılamamasını, düşmanlarını sevmesini, kendisine kötülük yapanlara iyilik etmesini, dua ederken ve sadaka verirken gösterişten sakınmasını, dua ve sadakada daima gizliliği esas almasını, istemişlerdir. Her ne kadar ruhani yöneliş veya ruhsal tapınma yoluna giren bir kimsenin dıştan yasaya (Musa'nın şeriatine) gereksinimi kalmayacağı, özellikle Paul tarafından ısrarla belirtilmesine rağmen, nefsi öldürerek İsa'nın ruhunu alan dolayısıyla kendisi bir İsa'nın tapınağı haline gelen ruhsallık aşamasına henüz ulaşamamış kimseler (bedenseller veya çağrılmışlar) için, Hıristiyanlıkta, Musevilikten kalma on emre uyulması şart koşulduğu gibi; putlara tapmayı, adam öldürmeyi, zina etmeyi, hırsızlık yapmayı, yalan söylemeyi yasaklayan Buddha da kişinin cehenneme atılmasına neden olan on suç saymıştır. Hinduizmin temelinden yükselmesine ve pek çok unsurunu bünyesine katmasına rağmen hinduizmin geçersiz olduğu görüşüne dayanan budizm gibi; Museviliğin bir devamı olduğunu açıkça ilan eden Hıristiyanlık da, İsa ile, yasanın (Musa'nın) ve yaratıcı-adalet tanrısının (Yahve'nin) sona erdiğini ima etmiş, sevgi ve merhamet tanrısını öne çıkarmıştır. Özellikle putlara kurban kesme yoluyla tanrılarla bağlantı kuran hinduizmden (veya söz ve tanrı anlamına gelen brahmanizmden) ayrılan ve kast sistemini reddederek kapısını

her insana açan Budizm; ile, kurban kesmeyi şart koşan ve büyük ölçüde İsraililerin tek tanrısı özelliğini taşıyan Museviliği reddeden Hıristiyanlık arasında da bir yakınlık vardır. Dünyayı koruyan Hindu tanrısı Vişnu'nun bir görünümü olarak anılsa dahi Buddha; hinduizmde ve Hıristiyanlıkta olduğu anlamıyla üstün ruh olarak kabul edilen tanrı inancını¹ taşımadığı gibi, görünen kâinatı ve içindeki her bir varlığı yaratan yaratıcı tanrı inancına da sahip değildir. Hinduizmdeki kâinatı kapsayan ve her canlının özünde bulunan üstün ruh olarak tanrı inancına sahip olmayan Buddha, İsa'da kendisini gösteren ve ruh olan Hıristiyanlıktaki tanrıyı da kabul etmemiştir. Hinduizmin ve hristiyanlığın her yerde her zaman var olan, her şeyi bilerek her şeyi duyan ve gören, her şeye gücü yeterek her şeyi yaratan tanrı anlayışına sahip olmayan Budizm; insanları tanrısal bağlardan kurtarmak gayesiyle ortaya çıktığı için, yaratıcılık yerine nedenselliğe dayanmakta, her varlığın tıpkı

---

¹ “Genedoğum döngüsü (Samsara) içinde bir doğup bir ölüp acılı dünyadan bir türlü kurtulamamak sıradan insanların alın yazısıdır ve bu kısır döngüyü kırma isteği kurtuluşun yolunu bulmamıza yarayan, bizi kurtuluşa yönelten bir kamçı gibidir. İşte bu çileci kaçınık (münzevi) dervişler evlerini barklarını ve işlerini bırakıp doğum-ölüm döngüsünden kaçmaya çalışan, yaşamın anlamını kurtuluşun yolunu arayan yol erleriydi. Mutsuzluğumuzun kaynağı, dünyanın belirli bir parçasını oluşturan varlıkları kendimize ait sanmamız ve daha başka varlıklara olduğu gibi kendi bedenimize de bu benim o benim diyerek varlığımıza varlık katmaya çalışmamızdır. Budizmin temel öğretilerinden biri de ben'in, benlik'in bir gerçeklik, gerçek bir varlık olmadığı, zihnimizde var olan uydurma bir kavram, bir yanılgı olduğudur. Duyularla algılanan, gelip geçici dünyayla karşılaştırıldığında gerçek olarak kalan Dharma'dır. İlk dönemde (İ.Ö. 500-0) dharmalarla ilgili olarak bir takım sıralanmış kavram listeleriyle karşılaşırız. Beş skandha'yı bu bağlamda ele alabiliriz: 1.biçim, 2.duygulanma, 3.algılama, 4.istekler, tutkular, 5.bilinç. Beş skandha'nın bir arada bir kişiliği tüm yönleriyle oluşturduğu söylenir. İlk dönemin ermişine Arhat denir. Arhat kendisini dünyaya bağlayan bağları koparmış, tutkularını ve isteklerini yenmiş ve bir daha dünyaya geri gelmeyecek, yeniden doğmayacak olan kurtulmuş kişidir. İkinci dönemdeyse beğenilen kişi Bodhisattva, kendisini bütün canlıları kurtarmaya adanmış ve ancak bundan sonra her şeyi bilen ve gören bir Buda olmayı uman bir kimsedir. İkinci dönem (İ.S. 0-500) Hindistan'da Mahayana büyük araç (ya da büyük gemi) diye adlandırılan yeni bir akım güçlenmeye başladı. Mahayana kendisini paramitaların aracı diye de adlandırmıştır. Altı paramita, 1.eli açıklık, 2.sabır, 3.erdemli olmak, 4.çaba (gayret), 5.meditasyon ve 6.bilgeliktir. Üçüncü dönemde (500-1000) Hindistan'da en göze çarpan gelişme Tantra'nın ortaya çıkışı ve yükselişidir. Tantra, büyü geleneğinden ilginç öğeler alarak ve bu öğeleri aydınlanma arayışını kolaylaştırmak amacıyla değerlendirerek budizmi zenginleştirdi. Üçüncü dönemdeyse ermişin adı Siddha'dır. Siddha, evrenle öyle bir uyum içine girmiştir ki, evreni yöneten güçleri hem kendi içinde hem de dışında kullanabilme yeteneğini elde etmiş, olağanüstü güçlere sahip olmuştur. Sidha, olağanüstü güçleri ele geçirmiş olan bir büyücüdür. Dharmanın anlamı derinliğini yitirince ve geçmişe, Budizme tarihine duyulan ilgi azalmaya başlayınca, sakıncalı durumları önlemek, güvenliği, huzuru sağlamak amacıyla yapılan büyüye verilen önem giderek arttı. Üç yüz yıl sonra her tür mantra'nın yani büyü ses ve sözlerin, yavaş yavaş kutsal yazılarda yer almaya başladığını görüyoruz. Daha sonraları, beş yüz yıllarına doğru, büyüün hemen hemen tüm öğelerine yer verilmeye başladı. Çeşitli büyü törenleri, büyü şekiller, halkalar da Budizme girdi. Bundan başka bir de mandalalar vardır. Mandalalar, evrensel ve tanrısal güçleri mitolojik bir varlık ya da bir tanrı biçiminde kişiselleştirerek simgelerler.” (Conze, 2004; 21)

zincirin halkaları gibi birbirine bağlı olarak ve tamamıyla maddesel yasaların işleyişi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Budizmde⁶⁶ insanın üzerinde bir tanrı olmayınca, Brahmanizm’de ya da Hıristiyanlıkta olduğu gibi duaları duyacak ve buna göre davranacak bir tanrı da yoktur. Tanrı Brahman’ın kendisini Şiva, Vişnu ve Brahma olarak gösterdiği, bu üç tanrının üçünün de bir olduğu, ayrıca Devaların (yarı-tanrılarının) da faal olduğu hinduizme karşı çıkararak; budizm, tanrının bir görünümü olan İsa’ya bağlanmanın ötesinde tapılması üzerine kurulan ve üçlü tanrıya dayanan hristiyanlığın aksine, kişiyi kendinden başka kimsenin kurtarmayacağı düşüncesine dayanmış, her insanın bir Buddha haline gelerek kendi kendisine ışık olması veya kendi kendisinin Mesih’i haline gelmesi gerektiği görüşünü öne sürmüştür.

Başlangıçta insan zihninin yücelmesiyle kişinin yeniden doğuş döngüsünden çıkarak Nirvana’ya girmesi teması üzerine kurulan, bu nedenle de tanrı ve tanrının insanda görünmesi (tanrının oğlu) gibi inançları içermeyen budizm; zamanla ilgisini zihinden ruha yöneltmiş ve ruhsallaştığı ölçüde de dayandığı kişisel irade ve aydınlanma temelini kaybetmiştir. Budizmdeki bu ruhsallaşmayla, kişinin aklını ve mantığını kullanarak bireysel gayretle içten kurtuluşa ulaşması yerine, üstün ruh olarak tanrıların insan üzerindeki hâkimiyeti giderek daha fazla etkili olmuş, Buddha tanrılaşmış, akıldışılığın en uç örneklerinden büyüçülük böylece rağbet bulmuştur. Budizmdeki ruhsallaşmanın bir gereği olarak, Buddha tanrının (Vişnu’nun) bir görünümü haline gelmiş; üstün ruhların varlığı inancının bir gereği olarak da sembolizm benimsenmiştir. Tanrının varlığını reddeden ve insanları tanrısal bağlardan (söz ile tapınmadan) kurtarmak isteyen Buddha, tanrı olmuş, tapılmıştır. Apokrif de olsa İncillerden birinde (Gospel of Infancy), İsa’nın doğduktan kısa bir süre sonra annesi Meryem’le konuşarak ‘ben İsa, tanrının oğlu’ dediği gibi; İsa’dan yaklaşık beş asır önce, Buddha da henüz beşiğindeyken bakire annesi Mahatmaya ile konuşarak, ‘insanların en büyüğü benim’ (Borg, 2001: 26) demiştir. Bir incir ağacının altında aydınlanan veya Nirvana yolunu keşfeden Buddha gibi, İsa da yine bir İncir ağacının dibinde tefekküre dalarak tanrıyla konuşmayı ummuştur. Buddha, öldükten sonra kişinin, tekrar doğmayarak, aydınlanma hali veya kesin gerçek olarak açıkladığı Nirvana’ya girerek, her türlü acıdan ve endişeden kurtulmasını; acının sebebi olarak gördüğü bedensel arzuları ve insani istekleri, susuzluk anlamına gelen ‘tanha’ deyimiyile tanımlamıştır. Acıya neden olan etmenlerin (arzuların, isteklerin, tutkuların) zihinden ve yürekten sökülüp atılması

---

⁶⁶ “Kudüs’te kurulmuş ilk Hıristiyanlık, kesinlikle Essenik bir özellik göstermekteydi. Kudüs kilisesinin 64 ile 181 yılları arasındaki tüm ibadetleri Esseni ritüellerden başka bir şey değildi. Hıristiyanlığa Budizm Essenilik yoluyla girmiştir. Hıristiyanlık ile Buddhizm arasındaki en önemli bağlantı, her ikisinin de asketikizmi yükseltmiş olmasıdır. İlk Hıristiyanlar, tıpkı Essenili bağlılar ve Budist rahipler gibi, sahip oldukları her şeyi ortaklaşa kullanmış ve hiç evlenmemişlerdir.” (Lillie, 1981: 139)

sonucunda acı ve kaygı da sona erer muhakemesiyle, Buddha, kişisel ve tanrısal bağlardan kurtularak her şeyin terk edildiği veya her şeyden vazgeçildiği bu Nirvana haline ulaşmayı, susuzluk gereksiniminin yok olması anlamına gelen tanhakkayha deyimiyle açıklamıştır. Bütün kaygı ve isteğin sona erdiği Nirvana bilgisiyle aydınlanmış bir kimsenin bir daha asla susamayacağını (Borg, 2001: 21) bildiren Buddha gibi; İsa da, ‘siz hem Tanrı’ya hem de paraya kulluk edemezsiniz, bu nedenle ne yiyip ne içeceğiz diye canınız için ya da ne giyeceğiz diye bedeniniz için kaygılanmayın, hangi biriniz kaygılanmakla ömrünü bir anlık uzatabilir; bu sudan her içen yine susayacak, oysa benim vereceğim sudan içen sonsuza dek susamaz, benim vereceğim su içende sonsuz yaşam için fişkiran bir su kaynağı olacak’ (Matta 6: 25; Yuhanna 4: 13) ifadesiyle, kurtuluşa erme ile su arasında doğrudan bir bağlantı kurmuştur. İncillerde İsa’nın doğduğu bildirilen yıldan tahminen beş asır önce, Hindistan ve Seylan’dan başlamak üzere Asya’ya ve Çin’e yayılan budizmin kutsal yazıları bilgeliğin ve doğruluğun emin kaynakları haline gelmiştir. Saf bir Hint dini olarak ortaya çıkan Budizmi, M.Ö. 250’li yıllarda imparator Aşoka’nın kabul etmesiyle birlikte yayılmaya başlaması gibi; Hıristiyanlıkta Constantine’nin dine katılımıyla birlikte imparatorluğun her yerine yayılma eğilimini göstermiştir. Özü açısından bireysel gayret ve bilince dayalı olmasına rağmen giderek gelişen Budizmin bazı kolları, tıpkı Hıristiyanlıkta olduğu gibi, çok ayrıntılı içerikteki cemaat ibadetine veya pasif katılıma dayanır hale gelmiş; aynı anda bu tapınak törenlerini düzenleyecek bir rahipler zümresini oluşturmuş, rahiplerin insanların arasından kopup münzevi bir hayata dalmalarıyla manastır hayatını dinsel örgütlenmeye hâkim kılmıştır.

2. TANRI KRALLIĞINA ÇIKAN NİRVANA PATİKALARI

Budistlerin kutsal kitaplarına geçmiş Buddha’nın sözleri ile Yeni Ahit’te İsa’ya ait kılınan ifadeler kıyaslandığı zaman, bunların birbirine çok benzer olduğu ve İsa’dan beş asır önce yazılmış bu sözlerin sonradan Yeni Ahit’e uyarlandığı izlenimi edinilir. Yeni Ahit’te kelime kelime aktarılmış Buddha’nın sözlerine rastlanıldığı gibi, aynı anlamı içeren cümleleri de okumak mümkündür. Örneğin Buddha, yıkılacak dayanıksız ev kum üstüne yapılırdemişken (Muller, 1973: 63) , İsa da ‘bu sözlerimi duyup da uygulamayan herkes, evini kum üzerinde kuran budala adama benzer’ (Matta 7: 26) demiştir. Yeni Ahit’teki ‘Mesih’te kurtuluşa, suçlarımızın başışına sahibiz’ (Efeslilere 1: 7) ifadesi; Buddha’nın söylediği, bu dünyada işlenmiş bütün suçlarımızın ayaklarımızın önüne düşmüş ve bu dünya bana teslim edilmiştir (Muller, 1973: 62), sözü yansıtmaktadır. İsa, ‘insanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın; komşunu kendin gibi sev’ (Luka 6: 31; Matta 19: 19) derken; Buddha da, başkalarını kendiniz gibi

düşünün (Muller, 1973; 65) demiştir. Hristiyanlığın çok sevilen sloganı olan ‘bir yanağınıza tokat atana öbür yanağınızı da çevirin’ (Luka 6: 29) ilkesi; ile, Buddha’nın, ‘şayet bir kimse eliyle size vursa veya bıçaklasa yine de onun hakkında kötü arzular beslememeli ve asla kötü kelimeler söylememelisiniz (Muller, 1973: 64), sözü arasında benzerlik vardır. Hristiyanlığın yine en sevilen sloganlarından biri haline gelen, İsa’nın, ‘beni dinleyen sizlere şunu söylüyorum: düşmanlarınızı sevin, sizden nefret edenlere iyilik yapın, size lanet edenler için iyilik dileyin, size hakaret edenler için dua edin; abanızı alandan, mintanınızı da esirgemeyin; sizden bir şey dileyen herkese verin, malınızı alandan onu geri istemeyin’ (Luka 6: 27) ifadesi; ile, Buddha’nın, ‘öfke ve nefret yoluyla bu dünyadaki düşmanlıklara bir son veremezsiniz, sadece sevgi yoluyla tüm kötülüklerin kökünü kazırsınız, ezeli tek gerçek vardır bu da sevgidir, o halde öfke ve kini sevgiyle yenin, tüm kötülüklerin üstesinden iyilikle gelmeye bakın, vererek pintiliği yendiğiniz gibi yalancılığı da gerçekle söndürün’ (Muller, 1973: 62), sözü arasında benzerlik bulunmaktadır. Ayrıca, ‘göze göz, dişe diş denildiğini duydunuz; ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin’ (Matta 5: 38) sözüyle de açıklanan, İsa’nın bu temel ilkesi (Luka 6: 27), Buddha’nın, ‘nefret, hiç bir zaman nefretle yok edilemez; nefret, sevgi ile yok edilir, bu ölümsüz bir kanundur; kişi öfkeyi sevgi ile, kötülüğü iyilik ile yenmelidir; açgözlülüğü cömertlikle, yalanı gerçekle yenmelidir’ (Kaya, 1999: 79, 108) sözlerini yansıtmaktadır.

Hristiyanlığın etkili sloganlarından biri olan, İsa’nın, ‘benim buyruğum şudur: sizi sevdiğim gibi birbirinizi sevin; hiç kimsede, insanın, dostları uğruna canını vermesinden daha büyük bir sevgi yoktur’ (Yuhanna 15: 12) ifadesi; Buddha’nın söylediği, bir annenin biricik çocuğunu koruduğu gibi, kendi yaşamınızı başkaları için tehlikeye atın; bunu yaparsanız, sınırsız sevginin ve vicdanın her varlığı kuşattığını fark edersiniz; şu halde bırakınız sınırsız sevgiyi aktaran düşünceleriniz tüm dünyayı sarsın (Muller, 1973: 65), sözleri arasında uyum bulunmaktadır. Eski Ahit’in yasaya dayanan dıştan adalet anlayışını geçersiz kılan ve yerine içten merhamet ile kişisel özdenetim ilkesini getiren, Yuhanna İncilindeki İsa’nın, ‘Ferisiler, zina ederken yakalanmış bir kadın getirdiler; kadını orta yere çıkararak İsa’ya, öğretmen bu kadın tam zina ederken yakalandı, Musa Yasa’da bize böyle kadınların taşlanması buyurdu, sen ne dersin dediler; durmadan aynı soruyu sormaları üzerine İsa doğruldu ve, aranızda günahsız olan, ona ilk taşı atsın, dedi’ (8: 4) ifadesi; ile, Buddha’nın, diğer insanların hatalarına bakmayın, başkaları şunu yapıyor veya bunu yapmıyor diye konuşmayın, ben ne yaptım veya neyi yapmadım diyerek sadece kendinizi sorgulayın (Borg, 2001: 24), sözü arasında bir benzerlik vardır. İsa’nın bu kendini sorgulama ve günahkarlara (yani tüm insanlara) yönelme bakış açısı (Yuhanna 8: 4), Buddha’nın, ‘ne başkalarının sapıklıklarına, ne de onların işlenmiş veya işlenmemiş günahlarına önem vermeli; bilge kişi, kendi kötülüklerine ve savsaklıklarına

dikkat etmelidir' (Kaya, 1999: 85) sözleriyle de uyumludur. Buddha'nın, 'pirinç tohumundan da daha küçüktür bencillik, arpa tohumundan da daha küçüktür, hardal tohumundan da daha küçüktür; ayrıca bencillik kalpte açmış çiçektir, yeryüzünden çok daha büyüktür, göklerden daha büyüktür, evet gerçekten benlik tüm dünyalardan da çok daha büyüktür' (Borg, 2001: 29) sözü; ile, İsa'nın 'Tanrı'nın Egemenliği hardal tanesine benzer; hardal, yeryüzünde toprağa ekilen tüm tohumların en küçüğü olmakla birlikte, ekildikten sonra gelişir, tüm bahçe bitkilerinin boyunu aşar' (Markos 4: 30) ifadesi arasında uyum bulunmaktadır. İncillerdeki İsa'nın bu ifadesi, ile, Buddha'nın, 'kimse küçücük de olsa iyilik düşünmekten çekinmesin, su damlalarının damlaya damlaya su kabını doldurması gibi, akıllı kimse de azar azar toplayarak kendini iyilikle doldurur' (Kaya, 1999: 95) tavsiyesi arasında benzerlik vardır. Buddha'nın söylediği, 'sıradan bir kimse, altın hazinenin ayaklarının altında gömülü olduğunu asla fark edemez, bu hazinenin üzerinden tekrar ve tekrar yürür fakat bir türlü hazineyi çığnediğini bilemez; her varlık yaşadığı her anını Brahman Diyarında da yaşar fakat bir türlü bunu bilemez, asla hazineyi bulamayacaktır, çünkü hazineyi saklayan kendisidir ve düştüğü yanılsamayla hazineyi örtüyle örten de yine kendisidir' (Borg, 2001: 32) sözü; İncillere, 'Göklerin Egemenliği tarlada saklı bir defineye benzer, bunu bulan adam yine saklamış, sevinç içinde gitmiş, varını yoğunu satıp o tarlayı satın almış' (Matta 13: 44) İsa'nın sözü olarak uyarlanmıştır. İsa'nın bu benzetmesi (Matta 13: 44), Buddha'nın 'küçük bir zevki bırakmakta büyük bir zevk görüyorsa, o bilge kişi, küçük zevki bırakıp büyüğünü gözönüne almalı' (Kaya, 1999: 116) sözüyle de uyumludur. Bilgi ve kurtuluşla özdeşleştirilen ışığın, aynı zamanda da tanrıyı da karakterize ettiği 'Tanrı ışıktır ve O'nda hiç karanlık yoktur' (1. Yuhanna 1: 5) ifadesi; ile, 'Brahman diyarının kendisi ışıktır' (Borg, 2001: 40) sözü arasında uyum vardır. Hindu kutsal yazılarındaki 'sen, kâinatı koruyup devam ettiren yeganesin, sen her şeyin efendisi hükümransın, senin yüreğin tüm varlıkların yegane güvenli sığınağıdır, tüm dinler senin sanat kaynağıdır; senin bilgi ışığın sonsuz ışık kaynağıdır, senin yanında ne gün ve ne de gece vardır, ışığın her yerde birdir' (Borg, 2001: 40) ifadesi; Yeni Ahit'in 'kentte tapınak görmedim, çünkü gücü her şeye yeten Rab Tanrı ve Kuzu kentin tapınağıdır, kentin güneş ya da ay tarafından aydınlatılmaya gereksinmesi yoktur, çünkü Tanrı'nın görkemi onu aydınlatıyor, kuzu da onun çırasıdır; artık gece olmayacak, ne çıra ışığına ne de güneş ışığına gereksinmeleri olacak, rab Tanrı onlara ışık olacak ve sonsuzlara dek egemenlik sürecekler' (Esinleme 21: 22, 22: 5) ifadelerine yansımıştır.

Hindu kutsal metinlerinde, 'gökleri bir baştan öbür tarafa saran bir şimşek misali dehşetli güçlere sahip olan Brahman, gökte mesken tutar ve evini ışığıyla aydınlatır' (Lillie, 1981: 43) denilerek tanıtılmaktadır; benzeri bir betimleme, İncillerde 'İnsanoğlu'nun gelişi, doğuda çakıp batıya kadar her

tarafından görülen şimşek gibi olacaktır; şimşek çakıp göğü bir ucundan öbür ucuna dek nasıl aydınlatırsa, İnsanoğlu kendi gününde öyle olacaktır' (Matta 24: 27, Luka 17: 24) ifadesiyle, İsa için yapılmaktadır. Buddha'nın 'bilge bir kişi özün sonsuz olduğunu çok iyi bilir, gördüğü her şeyde özü arar, aradığı şeyler gelip geçici değildir' (Muller, 1973: 72) sözü; Yeni Ahit'te Paul'un, 'gözlerimizi görünen şeylere değil görünmeyenlere çeviriyoruz, çünkü görünenler geçicidir görünmeyenler ise sonsuza dek kalıcıdır' (2. Korintliler 4: 18) ifadesine yansımıştır. İnsanlar arası tüm ilişkilere sevgi ve merhametin hâkim olması idealine dayanan hristiyanlığın, etkili sloganlarından biri haline gelen, günah-kefaret dogmasının bir gereği olarak İsa'nın ruhunun alınması karşılığında kişinin nefsinin (bedenini ve bedensel arzularını) öldürmesi özverisini açıklayan, İsa'nın, 'benim buyruğum şudur: sizi sevdiğim gibi birbirinizi sevin; hiç kimsede, insanın, dostları uğruna canını vermesinden daha büyük bir sevgi yoktur' (Yuhanna 15: 12) ifadesi; ile, Buddha'nın, 'tıpkı, kendi çocuğunu sevgi ve şefkatle koruyan, kendi hayatını her tür tehlikeye atmaktan asla çekinmeyen fedakar bir anne gibi, tüm varlıkları kapsayan sınırsız bir merhametle, her insanın arkadaşlığını kazanın; tüm dünyayı kuşatan sonsuz sevgiyi kavrayabilmek için, düşüncelerinizde serbest ve bağımsız olun' (Borg, 2001: 25) sözüyle uyum içindedir.

Matta İncilindeki, İsa'nın 'size doğrusunu söyleyeyim, mademki bu en basit kardeşlerimden biri için bunu yapmadınız, benim için de yapmamış oldunuz' (25: 45) ifadesi; Buddha'nın, 'hiç kimseye yaklaşımdan nasıl kendinize yaklaşılmamasını beklersiniz, hastaya ya da düşküne yaklaşımdan ve onlara kendinizi adamadan asla bana gelemezsiniz' (Borg, 2001: 23) sözünü yansıtmaktadır. İnsanlara vererek kurtuluşa erişmeyi açıklayan Buddha'nın, 'şu ilkeyi anlamak oldukça güçtür: ancak kendi yiyeceğimizi başkalarına vererek güç kazanabiliriz, sadece en iyi elbiselerimizi başkalarına vererek çok daha güzel olabiliriz; evlerimizi yalnızca iffet ve temizliğin olduğu kadar doğruluk ve gerçeğin üzerine kurmamız halinde, büyük hazinelere sahip olabiliriz; iyi niyetli merhamet sahibi her insan, kurtuluşun patikalarını böylece bulur; sahip olduklarını muhtaçlara dağıtan böyle biri, gelecekte gölgelenmek veya meyvesini yemek için toprağa fidan eken kimseye benzer; yardımseverliğin ve vermenin nedeni olan merhametin ve diğerkâmlığın semeresi, Nirvana'dır, sonsuz sevinçtir' (Bunsen, 1983: 69) sözleri; ile Yeni Ahit'teki Paul'un, 'şunu unutmayın: az eken az biçer, çok eken çok biçer; isteksizce ya da zorlamış gibi değil herkes yüreğinde niyet ettiği gibi versin, çünkü Tanrı sevinçle vereni sever; her zaman, her yönden, her şeye yeterli ölçüde sahip olarak her iyi işe cömertçe katkıda bulunabilmeniz için, Tanrı size her nimeti artıracak güçtedir; her durumda cömert olasınız diye her yönden zenginleştiriliyorsunuz, cömertliğiniz bizim aracılığımızla Tanrı'ya şükran nedeni oluyor' (2. Korintliler 9: 6) sözleri arasında uyum bulunmaktadır.

Ayrıca Buddha'nın, 'iyi niyetli merhamet sahibi her insan, kurtuluşun patikalarını bulur' (Bunsen, 1983: 69) sözü; Paul'un, 'yaptığım her işte sizlere, böyle emek vererek güçsüzlere yardım etmemiz ve Rab İsa'nın, 'vermek, almaktan daha büyük mutluluktur' diyen sözünü unutmamamız gerektiğini gösterdim' (Elçilerin İşleri 20: 35) sözlerine yansımıştır. İsa'nın, 'gök ve yer ortadan kalkacak, ama benim sözlerim asla ortadan kalkmayacaktır' (Markos 13: 31) ifadesi; Buddha'nın, 'bu büyük yeryüzü alev alev yanıp tamamen yok olacaktır, ancak Nirvana'ya çıkan doğruluğun patikaları yıkılmayacaktır' (Bunsen, 1983: 56) sözünü yansıtmaktadır. İnsanların hatalarını görmek ve abartmak yerine zihnimizi kendi davranışlarımız üzerine odaklayarak bilinçli ve ilkeli olmamızı öngören Buddha'nın, 'başkalarının kusurları kolayca görülür ama kendi kusurumuz görülmez; kişi komşusunun kusurlarını ayıklar bulur, kendi kusurlarını ise kumarda hile ile zar saklar gibi saklar' (Kaya, 1999: 112) sözleri; ile, İsa'nın, 'sen neden kardeşinin gözündeki çöpü görürsün de, kendi gözündeki merteği fark etmezsin; senin gözünde mertek varken nasıl olur da kardeşine, izin ver de gözündeki çöpü çıkarayım dersin; önce kendi gözündeki merteği çıkar, o zaman kardeşinin gözündeki çöpü çıkarmak için daha iyi görürsün' (Matta 7: 1) ifadesi arasında bir benzerlik vardır.

Buddha'nın, 'dünya, insanların inançlarına göre yahut insanların zevklerine göre verir; bir kimse başkalarına verilen yiyecek ve içecekten rahatsız oluyorsa, o kişi ne gündüz ne de gece huzur bulamaz' (Borg, 2001: 27) sözü; ile, İsa'nın, 'birisine sadaka vereceğiniz zaman, bunu ilan etmek için önünüzde borazan çaldırmayın; ikiyüzlü kişiler, insanların övgüsünü kazanmak için havralarda ve sokaklarda böyle yaparlar; size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödülleri almışlardır; siz sadaka verdiğiniz zaman, sol eliniz sağ elinizin ne yaptığını bilmesin' (Matta 6: 2) ifadesi arasında bir uyum bulunmaktadır. Buddha ve İsa'nın yolu sevgi ile merhamet yolu olduğu için, İsa'nın 'kılıcını yerine koy, kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecek' (Matta 26: 52) ifadesi; ile, Buddha'nın, 'hayat almaya bir son verin, çilekeş münzevi hayat süren bir kimse can almaktan sakınır, hançer ya da kılıç olmaksızın yaşar' (Borg, 2001: 27) sözü arasında uyum vardır. Yuhanna İncilindeki 'lütuf ve gerçek İsa Mesih aracılığıyla geldi' (1: 17) ifadesi; Budistlerin kutsal yazılarındaki, 'Buddha'nın bedeni, sevginin ve sabrın olduğu kadar şefkatin ve gerçeğin de doğmasıdır' (Borg, 2001: 32) ifadesiyle uyum içindedir.

3. İNSANLIĞIN KURTULUŞU VE MUTLULUĞU YOLUNDA YÜRÜYEN İKİ TANRI: BUDDHA İLE İSA

İsa ile Buddha'nın pek çok sözü, bir lambadan yayılan iki ışık gibidir. Nitekim İsa'nın, 'buyrukları biliyorsun: adam öldürme, zina etme, hırsızlık yapma, yalan yere tanıklık etme, kimsenin hakkını yeme, annene babana saygı

göster' (Markos 10: 19) ifadesi; Buddha'nın, 'adam öldürmekten ve verilmeyeni almaktan sakının, iffetsizliği yapmaktan ve yalan konuşmaktan sakının, hiç bir canlıyı da incitmeyin' (Lillie, 1981: 46) sözünü yansıtmaktadır. Ayrıca, İsa'nın, 'siz hem Tanrı'ya, hem de paraya kulluk edemezsiniz' (Matta 6: 24) ifadesi; ile, Buddha'nın, 'altın ya da gümüşü almayın ve kullanmayın' (Lillie, 1981: 46) sözü arasında benzerlik vardır. Buddha'nın, 'Bodhisavatta, her biri sanki kendisinin biricik çocuğuymuşçasına, tüm varlıkları sever' (Lillie, 1981: 41) sözü; ile, İsa'nın, 'Tanrı'nın melekleri tövbe eden bir tek günahkâr için sevinç duyacaklar' (Luka 15: 10) ifadesi arasında uyum bulunmaktadır. Ortaçağ Avrupa'sında asırlar boyu, bu dünya için çalışılmamasına ve zamanın tümüyle tanrıyı anmaya ayrılmasına, dünya veya para için çalışılmasının ve çalışanın aşağılanmasına neden olan, İsa'nın İncillerdeki (Luka 12: 22; Matta 6: 25), 'ne yiyip ne içeceğiz diye canınız için, ya da ne giyeceğiz diye bedeniniz için kaygılanmayın, gökte uçan kuşlara bakın; ne eker, ne biçer, ne de ambarlarda yiyecek biriktirirler; Göksel Babanız yine de onları doyurur, siz onlardan çok daha değerli değil misiniz' ifadesi; Buddha'nın 'hiç bir zenginliği olmayan, sıradan şeyleri yiyerek yaşayan, boşluktaki kayıtsız şartsız özgürlüğü algılayan insanlar, gökteki kuşlara benzerler, onların yollarını aramak zordur; arzuları durdurulmuş, zevk sefa içinde kaybolmamış, boşlukta kayıtsız şartsız özgürlüğü algılayan kişi, gökteki kuşlara benzer, onun yolunu anlamak zordur' (Kaya, 1999: 91) sözlerini yansıtmaktadır. Buddha, 'yaşayan her varlığın düşünce ve eylemlerini, sakladıklarını ve açığa vurduklarını bilir' (Lillie, 1981: 44) tanımlaması; Yuhanna İncilindeki, 'İsa bütün insanların yüreğini bildiği için onlara güvenmiyordu, insan hakkında kimsenin O'na bir şey söylemesine gerek yoktu, çünkü kendisi insanın içinden geçenleri biliyordu' (2: 24), ifadesiyle, İsa'ya ait kılınmıştır. İsa'yı yakalamak için ferisilerin gönderdiği ve yakalamadan geri gelen görevlilerin verdiği 'hiç kimse hiç bir zaman bu adamın konuştuğu gibi konuşmamıştır' (Yuhanna 7: 46) cevabının bir benzeri; Buddha için, 'ne ben ne de başka bir kimse, böylesine tatlı dille konuşan birine rastlamış değildir; bu bilge efendi, göklerden insanların arasına inmiştir' (Bunsen, 1983: 72) övgüsüyle söylenmiştir. Buddha'nın, 'kim olursa olsun, ister erdemli isterse de günahkar ameller içinde olsun, işlediklerinin çok az bir önemi vardır, bütün yükü meyvesiyle ağacın türü üstlenir' (Lillie, 1981: 49) sözü; İsa'nın 'iyi ağaç kötü meyve vermez, kötü ağaç da iyi meyve vermez, her ağaç meyvesinden tanınır, dikenli bitkilerden incir toplanmaz, çalılardan üzüm devşirilmez; iyi insan yüreğindeki iyilik hazinesinden iyilik, kötü insan ise içindeki kötülük hazinesinden kötülük çıkarır, insanın ağızı yüreğinden taşanı söyler' (Luka 6: 43) sözüne uyarlanmıştır.

İncillerdeki İsa'nın, 'insanın dışında olup içine giren hiç bir şey onu kirletemez; insanı kirleten, insanın içinden çıkandır' (Markos 7: 15) ifadesi;

Buddha'nın, 'hırsızlık, hilekârlık, eşini aldatma, yalancılık, pis olan bunlardır; insanın yediği insanı kirletmez' (Lillie, 1981: 42) sözünün bir benzeridir. İsa'nın, 'hiç bir uşak iki efendiye kulluk edemez, ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür; siz hem Tanrı'ya, hem paraya kulluk edemezsiniz' (Luka 16: 13) ifadesi; Buddha'nın, 'insanlardan biri para peşindedir, bir diğeri ise Nirvana yolunda ilerlemektedir; şu gerçeği iyi bilin ki, Buddha'nın öğrencileri dünyevi onurlara kavuşmaktan asla hoşlanmazlar, onlar yalnızca bu dünyadan vazgeçerek dünyevi arzuların serbest kalma yolunda ilerlerler' (Lillie, 1981: 60) sözünü yansıtmaktadır. Her insanı ömrünün her anını tanrıya ya da dünyaya ayırma gibi irrasyonel bir ikileme veya birbiriyle çatışan ikiye bölünmüşlük şaşkınlığıyla karşı karşıya getiren, İsa'nın bu boyunduruğu (Luka 16: 13); Buddha'nın, 'yolların biri zenginliğe diğeri ise Nirvana'ya götürür; Buddha'nın yoldaşı olan Bhikkhu bunu öğrendiğinde, zenginlik onuru için çabalamaz, dünyadan ayrılmak için çabalar' (Kaya, 1999: 89) sözüyle de uyum içindedir. Buddha'nın, 'zenginlikler her insanı haris ve tamahkar yapar, servete götüren ticaret kervanı ruhu azaba sürükler, sahip olunan her mal ile mülk bencillik günahını arttırır, veya, sahip olunan her dünyalığın bir hiç olduğunu ve aldatıcı bir görüntüden başka bir şey olmadığını bu nedenle tümünden vazgeçmek gerektiği bilincini yıkar' sözü; İsa'nın, 'Tanrı'nın Egemenliğine girmek ne güçtür; devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Tanrı Egemenliğine girmesinden daha kolaydır' (Markos 10: 23) ifadesiyle uyum içindedir. Luka İncilindeki, 'sonra İsa onlara, ben sizi kesesiz, torbasız ve çarüksüz gönderdiğim zaman, herhangi bir eksiginiz oldu mu, diye sordu; hiç bir eksiginiz olmadı dediler' (22: 35) ifadesi; Budistlerin kutsal yazılarında belirtilen, 'efendi münzevi keşişleri gönderirken, ben tuzağa düşüren bütün kapanlardan kurtulmuş haldeyim; sizler, rahipler de, her tür ayartıcı kapandan serbest kalmış haldesiniz' ifadeyle uyumludur. Buddha'nın, 'soylu bir zengin verdiğü göze çok görünebilir, fakat çocuksu masumiyet içinde verilmiş toz bile zengin verdiklerine kıyasla daha değerlidir, imanla verilmiş bir sadaka alıcısı tarafından ne kadar önemsiz görülürse görülsün etkisi hepsinden çok büyük olacaktır' (Lillie, 1981: 45) sözü; İncillerdeki, 'İsa başını kaldırdı ve bağış kutusuna bağışlarını atan zenginleri gördü, fakir bir dul kadının da oraya iki bakır para attığını görünce, size gerçeği söyleyeyim dedi, bu yoksul dul kadın herkesten daha çok verdi, çünkü bunların hepsi kutuya zenginliklerinden artanı attılar, bu kadın ise yoksulluğuna rağmen geçinmek için elinde ne varsa hepsini verdi' (Luka 21: 1) ifadesinde İsa'ya uyarlanmıştır.

İsa'nın, 'yeryüzünde kendinize hazineler biriktirmeyin, burada güve ve pas onları yiyip bitirir hırsızlar da girip çalarlar; bunun yerine kendinize gökte hazineler biriktirin, orada ne güve ne pas onları yiyip bitirir, ne de hırsızlar girip çalar; hazineniz neredeyse yüreğiniz de orada olur' (Matta 6:

19) ifadesi; Buddha'nın, 'bırakın akıllı adamı da dürüstlüğünü göstereyin, başkalarının ortak olamadığı ve hırsızın da çalamadığı öyle bir hazine vardır ki asla yok olmaz ve göçüp gitmez' (Lillie, 1981: 47) sözünü yansıtmaktadır. Luka İncilindeki, 'dikkatli olun, her türlü açgözlülükten sakının, çünkü insanın yaşamı malının çokluğundan ibaret değildir, dedikten sonra İsa onlara şu benzetmeyi anlattı: zengin bir adamın toprakları bol ürün vermiş; kendi kendine, ey canım, yıllarca yetecek kadar birikmiş bol malın var, rahatına bak, ye, iç, yaşamın tadını çıkar demiş; ama Tanrı ona, behey akılsız, bu gece canın senden istenecek, hazırladığın bu şeyler kime kalacak demiş; kendisi için servet biriktiren, ama Tanrı katında zengin olmayan kişinin sonu böyle olur' (12: 13) ifade; Buddha'nın, 'bu çocuklar ve zenginlikler benimdir diye düşünerek bencilleşen ve gayrete gelen her aptal, eninde sonunda bir kederle yüz yüze gelecektir; o zaman kendine ait hiç bir şeyinin olmadığını fark ederek, kendi kendine şöyle diyecektir, nerede benim çocuklarım ve zenginliklerim; gerçekten de bir kimsenin, yüz binlerce dünyevi malı biriktirmesine rağmen, en sonunda, insanoğlunun kaçınılmaz yasasına teslim olarak ölmesiyle birlikte, tüm birikimleri dağılarak yok olacaktır, her yükseliş veya her zenginlik büyüklüğü ölçüsünde sonunda sahibinde kedere yol açacaktır, ölüm kaçınılmazdır, her servet sonunda dağıtılarak parçalanacak ve sahibinden çıkacaktır, zira yaşamın sonu ölümdür' (Lillie, 1981; 54) öğüdünü yansıtmaktadır. İsa'nın, 'sahte peygamberlerden sakının, kuzu postuna bürünerek gelirler size, ama özde yırtıcı kurtlardır' (Matta 7: 15) ifadesi; Buddha'nın, 'hangi iyi, elbisede gizlenir; kendi görünümünüzü süsleyip parlatsanız dahi, bu parıltılar iç halinizi asla yansıtmayacaktır' (Borg, 2001: 36) sözüyle uyumludur. Ayrıca, Matta İncilindeki bu ifade (7: 15), Buddha'nın, 'ey budala, deriden elbiselerin ne faydası var, onların içinde kirlilik var, dışında olursan temizlenirsin; kirli giysiler giyen, ormanda tek başına düşünceye dalan kişiye ben gerçekten Brahmana derim' (Kaya, 1999: 130) sözünü yansıtmaktadır.

Ayrıca, Buddha'nın, 'doğru düşüncelerle kendilerini yetkinleştirirler evlerinde durmazlar; tıpkı göllerini terk eden kuğular gibi, onlar da evlerini ve yurtlarını terk ederler' (Kaya, 1999; 91) sözü; Matta İncilindeki, 'tilkilerin ini, gökte uçan kuşların yuvası var, ama İnsanoğlu'nun başını yaslayacak bir yeri bile yok' (8: 20) ifadesiyle İsa'ya uyarlanmıştır. Buddha'nın, 'tüm kaygılarını ve bencilliğini bırakarak, bütün bağlarından kendisini serbest kılarak aydınlanan bir kimse; bağlandığı her şeyden kurtularak, özgürlüğe kavuşur' (Lillie, 1981: 48) sözü; ile, Markos İncilindeki, 'canını kurtarmak isteyen onu yitirecek; canını benim ve Müjde'nin uğruna yitiren ise onu kurtaracaktır' (8: 35) ifade arasında anlam birliği bulunmaktadır. Yuhanna İncilindeki, 'yüreğiniz sıkılmasın ve korkmasın' (14: 27) ifadesi; Buddha'nın, 'korku ve endişe, beni fethedemez' (Borg, 2001: 30) sözünü yansıtmaktadır. Buddha'nın, 'damı basit yapılmış bir eve yağmurun dolması gibi, derin

düşünmeyen bir beyne de tutku öylece dolar; damı sağlam yapılmış bir eve yağmur nasıl girmezse, tıpkı bunun gibi, derin düşünen bir beyne de tutku asla giremez' (Kaya, 1999: 80) sözü; Luka İncilindeki, 'bana gelen ve sözlerimi duyup uygulayan kişinin kime benzediğini size anlatayım; böyle bir kişi, evini yaparken toprağı kazan, derinlere inip temeli kaya üzerine atan adama benzer; sel sularıyla kabaran ırmak o eve saldırmışsa da, onu sarsamamış, çünkü ev sağlam yapılmış; ama sözlerimi duyup da uygulamayan kişi, temel koymaksızın evini toprağın üzerinde kuran adama benzer; kabaran ırmak saldırdınca ev hemen çökmüş, evin yıkılışı da korkunç olmuş' (6: 47) ifadeyle, İsa'ya uyarlanmıştır. Buddha'nın, 'yolunuza kuşkunun ve bölünmenin girmesine meydan vermeyin, bu çok ciddi bir konudur; her kim yolun parçalanmasına veya yok olmasına neden olursa, sonsuza kadar cehennemde kaynatılacak ve oradan asla çıkamayacaktır' (Hardy, 1984: 69) sözü; ile, İsa'nın, 'Kutsal Ruh'a küfreden asla bağışlanmayacak, bunu yapan asla silinmeyecek bir günah işlemiş olur' (Markos 3: 29) ifadesi arasında uyum vardır. Buddha'nın, 'hiç kimse ellerini yıkayarak saf ve temiz bir hale gelemez, bu dünyada her insan elini yıkamaktadır, küçük veya büyük her günahın sakınan bir kimse ancak kirden temizlenebilir, günahı kendinde yok ettiğinde de o kişi brahmin olur' (Hardy, 1984: 62) sözü; Matta İncilindeki, 'kötü düşünceler, cinayet, zina, cinsel ahlaksızlık, hırsızlık, yalan tanıklık ve iftira hep yürekte kaynaqlanır; insanı kirleten bunlardır, yıkanmamış ellerle yemek yemek insanı kirletmez' (15: 19) ifadeyle, İsa'ya uyarlanmıştır. Buddha'nın, 'akıllı ve bilge adam, inançsız ve para canlısı tamahkara olduğu kadar yalancıya ve iftiracıya dostça davranmaz, insanları birbirine düşüren ortalık karıştırıcılarla bir arada bulunmaz, kötülük yapmaktan sakındığı kadar kötülerden de kendini uzak tutar, günahkarlarla birlikte görünmez' (Hardy, 1984: 65) uyarısı; İsa'nın, 'bir kente girdiğinizde sizi kabul etmezlerse, o kentin caddelerine çıkıp şöyle deyin: kentinizde ayaklarımıza yapışan tozu bile size karşı siliyoruz' (Luka 10: 11) ifadesine yansımıştır.

Yuhanna İncilindeki 'günah işleyen herkes günahın kölesidir' (8: 34) ifade; ile, Buddha'nın, 'susuzluğun etkisiyle tuzağa düşmüş bir tavşan gibi oraya buraya koşuşturan insanlar, zincirle bağlanmış olarak tekrar tekrar ve uzun süre acı çekmeyi sürdürürler' (Kaya, 1999: 123) sözü arasında benzerlik vardır. İsa'nın, 'İnsanoğlu geldiği zaman hem yedi, hem içti; diyorlar ki, şu obur ve ayyaş adama bakın, vergi görevlileri ve günahkârlarla dost oldu' (Matta 11: 19) ifadesi; Buddha'nın, 'kendi aralarında sözbirliği yapmışlar demektedirler ki, gelin de inzivaya çekilmiş ve her şeyden vazgeçmiş Gautama'yı görün, yediklerine ve içtiklerine bir bakın, o artık çileden de çabandan da vazgeçmiş ve hayatın zevklerine yönelmiştir' (Muller, 1973: 69) sözlerini yansıtmaktadır. İsa'nın, 'siz babanız İblis'tensiniz ve babanızın arzularını yerine getirmek istiyorsunuz; o başlangıçtan beri katildi, gerçeğe bağlı kalmadı, çünkü onda gerçek yoktur, yalan söylemesi doğaldır, çünkü o

yalancıdır ve yalanın babasıdır' (Yuhanna 8: 44) ifadesi; Buddha'nın, 'Mara, tek kötü olandır, arzular ve tutkular ortaya çıkar, getirdiği tek şey kötülük ve yıkımdır, güvenlik ile huzura bir son verir, öldürtmek ise coşku anıdır, mutluluğa çıkan iyiliğin patikalarının engelidir, iyiliğin kapılarını kapatır kötülüklerle açılan kapıyı açık tutar, yolu yalan ve iftiralarla süslüdür, açtığı her yol felaketleri ve öldürmeleri beraberinde getirir, kayıpların ve hasarların tek azmettiricisidir' (Muller, 1973: 61) sözünü yansıtmaktadır. Yine Luka İncilindeki 'İblis, İsa'yı her bakımdan sınadıktan sonra bir süre için O'nun yanından ayrıldı' (4: 13) ifadesi; Budistlerin kutsal yazılarındaki 'Bodhisavatta'nın katı bir şekilde direnmesine rağmen, kötü ruh onu adım adım takip etti, onu ayartmak için her tür fırsatı denedi, fakat her fırsatta başarısızlığa uğrayınca, hayalleri yıkık ve kibri kırık kederli bir halde oradan uzaklaştı' (Muller, 1973: 66) ifadesini yansıtmaktadır. Luka İncilinde aktarılan 'o sırada, kentte günahkâr olarak tanınan bir kadın, İsa'nın Ferisi'nin evinde yemek yediğini öğrenince kaymak taşından bir kap içinde hoş kokulu yağ getirdi; İsa'nın arkasında, ayaklarının dibinde durup ağlayarak, gözyaşlarıyla O'nun ayaklarını ıslatmaya başladı; saçlarıyla ayaklarını sildi, öptü ve yağı üzerlerine sürdü, İsa'yı evine çağırılmış olan Ferisi bunu görünce kendi kendine, eğer bu adam peygamber olsaydı, kendisine dokunan bu kadının kim ve ne tür bir kadın olduğunu, günahkâr biri olduğunu anlardı, dedi' (7: 37) ifade; ile, Budistlerin kutsal metinlerinde geçen, 'sosyete fahişesi Ambapali, efendiyi görebilmek için görkemli bir taşıttan indi, ayaklarının dibine kadar eğilerek yaklaştı, diz çökerek efendiyi selamladı, son derece saygılı bir tavırla oturdu, efendim sizinle yemek yememe izin verir misiniz diye seslendi' (Hardy, 1984: 73) ifade arasında uyum vardır. Budistlerin kutsal yazılarındaki, 'bodhisattva oyun sahalarında ve gazinolarda görünmekten sakınmaz, fakat onun esas maksadı kumara ve oyunlara kendini kaptırmış kimselere yönelmekti, öğrettiği her şey yaşayan varlıklarla ilgiliydi, bir yol kavşağında veya cadde başında ortaya çıkabilir; her kötülüğün arzulardan kaynaklandığını kanıtlamak için geneleve dahi gitmiş, içkili lokantalara giderek buradaki içki düşkünleriyle konuşmuştur' (Hardy, 1984: 66) ifade; ile, Matta İncilindeki, 'İsa, Matta'nın evinde sofrada otururken, birçok vergi görevlisi ve günahkâr birçok kişi gelip O'nunla ve öğrencileriyle birlikte oturdu; bunu gören Ferisiler, İsa'nın öğrencilerine, sizin öğretmeniniz neden vergi görevlileri ve günahkârlarla birlikte yemek yiyor diye sordular' (Matta 9: 10) ifade arasında benzerlik vardır.

4.BUDDHA'NIN PARLAYAN BİLGELİK IŞIĞI ALTINDAKİ İSA

Yuhanna İncilindeki, 'İsa yine halka seslenip şöyle dedi: Ben dünyanın ışığıyım, Benim ardımdan gelen, asla karanlıkta yürümez, yaşam ışığına sahip olur' (8: 12) ifade; Buddha'nın, 'Bodhisattva göksel diyardan

indiği anda, dünya üzerinde sınırsız ölçüde alametler belirir, görkemli bir ışık ateşten bir kor halinde şanlı bir geçiş yapar, bu muazzam ışık karşısında dünyanın ötesindeki karanlık diyarlar bile aydınlık içinde kalır' (Muller, 1973: 72) sözlerini yansıtmaktadır. Yeni Ahit'teki, 'çocuk büyüyor, güçleniyor ve bilgelikte yetkinleşiyordu; Tanrı'nın lütfu O'nun üzerindeydi' (Luka 2: 40) ifade; Budistlerin kutsal yazılarındaki, 'bu prens, mükemmel bilgiyle yetkinleşiyor, dinsel yaşam her yönüyle tam olarak onda açıklanıyordu' (Muller, 1973: 71) ifadesini yansıtmaktadır. Buddha'nın mucizelerinden biri olan, 'sanki toprağın üstünde yürüyormuş gibi, efendi, hiç topuğu suya dalmaksızın, suyun üzerinde yürüdü ve yanımıza geldi' (Bunsen, 1983: 54) ifadesi; Markos İncilindeki, 'sabaha karşı İsa, gölün üstünde yürüyerek, onlara yaklaştı' (6: 48) ifadeyle, İsa'ya uyarlanmıştır. Buddha'nın, 'akıllı adam, mangal çukurunda alev alev yanan çıra misali cinsel ilişkilerden sakınır, yine de terbiye altındaki inançlı kimselerden pek azı tamamıyla bakir kalabilir, bir başkasının karısını nikahlayarak günah işlemeyin' (Bunsen, 1983: 65) sözü; Matta İncilinde, 'boşanmış kadınla evlenen de zina etmiş olur diyen İsa'ya, öğrencileri, eğer bir erkekle karısı arasındaki ilişki buysa hiç evlenmemek daha iyi dediler, İsa onlara, herkes bu sözü kabul edemez ancak böyle bir Tanrı vergisine sahip olanlar kabul edebilir dedi' (Matta 19: 10) ifadesiyle İsa'ya uyarlanmıştır. Matta İncilindeki, 'İsa, yüksek sesle bir kez daha bağırды ve ruhunu teslim etti, o anda yer sarsıldı, kayalar yarıldı' (27: 50) ifadesi; Budistlerin kutsal yazılarındaki, 'efendinin son kutsamadan da geçişi sırasında, dehşet veren gök gürültüleriyle büyük bir deprem başladı' (Bunsen, 1983: 61) ifadesini yansıtmaktadır. Buddha'nın, 'sizler benim gerçek çocuklarımsınız, hepiniz dharma'dan doğdunuz, dharma'dan gelenler benim ruhani varislerimdir bedensel mirasçılarım değildir' (Bunsen, 1983: 70) ifadesi; Yuhanna İncilindeki 'kendisini kabul edip adına iman edenlerin hepsine Tanrı'nın çocukları olma hakkını verdi; onlar ne kandan, ne bedenin isteğinden, ne de insanın isteğinden doğdular, tersine, Tanrı'dan doğdular' (1: 12) ifadesini yansıtmaktadır. Buddha'nın, 'bana iman eden ve beni seven bir kimse göğe yönelir ve ötesine gider' (Muller, 1973; 60) ifadesi; İsa'nın 'yaşayan ve bana iman eden asla ölmeyecek, buna iman ediyor musun' (Yuhanna 11: 26) ifadesiyle uyum içindedir. İsa'nın, 'gerçeği bileceksiniz ve gerçek sizi özgür kılacak' (Yuhanna 8: 32) ifadesi; Buddha'nın, 'her davranışı gerçeğe dayanan bir kimse, bu dünyada da ötesinde mutlu olur' (Muller, 1973: 68) ifadesini andırmaktadır. İsa'nın dağda verdiği ünlü vaazında 'ne mutlu yüreği temiz olanlara, onlar Tanrı'yı görecekler' (Matta 5: 8) ifadesi; Buddha'nın, 'her kim girdiği meditasyonda şefkat ve sevgiyle arınırsa, kendi gözleriyle Brahma'yı görür ve onunla yüz yüze konuşabilir, her konuda Brahma'nın görüşlerini alabilir' (Muller, 1973: 70) sözlerini yansıtmaktadır. İncillerdeki İsa'nın 'dar kapıdan girin, çünkü kişiyi yıkıma götüren kapı geniş ve yol enlidir, bu kapıdan girenler çoktur; yaşama götüren kapı ise dar, yol da çetindir, bu yolu bulanlar azdır' (Matta 7: 13) ifadesi; ile, Buddha'nın, 'çok az

kimse sık dikenli çalılıklara ve çıkılamayan kayalıklara gitmek ister, bunların hepsi ya Nirvana'ya girerler ya da Nirvana'ya girebilmek ümidiyle insanlar arasında tekrar doğarlar; fakat pek çok kimse şirin gölgelikli göllere ve meyve veren ağaçlara girmek ister, bunlar da acı çekilen bekleme diyarında yeniden doğmak ümidiyle alıkonurlar' (Muller, 1973: 67) sözü arasında benzerlik vardır.

Her bir canlının ruh taşıdığı veya ruhun girdiği (can/hayat verdiği) bedeni kullandığı, ruha hükmederek o bedene (canlıya) hükmedileceği içeriğindeki pisagoryan/platonist ruhçuluğun (ya da putperestliğin) açık bir anlatımı olan, İncillerdeki İsa'nın, 'Ben size, yılanları ve akrepleri ayak altında ezmek ve düşmanın bütün gücünü alt etmek için yetki verdim, hiç bir şey size zarar vermeyecektir; bununla birlikte, ruhların size boyun eğmesine sevinmeyin, adlarınızın gökte yazılmış olmasına sevinin' (Luka 10: 19) ifadesi; Buddha'nın, 'münzevi keşiş yoluna giren bir rahip, tüm canlılara sevgi ve merhametle yaklaşmış olsa, yılan ısırmasından veya akrep sokmasından dahi temelli kurtulur; dört büyük yılan soyuna sevgisini ve şefkatini sunan kimse, yılan ısırılmış dahi olsa ölmez' (Lillie, 1981: 50) sözünü yansıtmaktadır. Tüm canlılara olduğu kadar doğa olaylarına da kudretli ruhların (diğer bir ifadeyle alt-tanrıların) hâkim olduğu içeriğindeki ruhçuluğun bir belirtisi de sayılan, 'İsa kalkıp rüzgârı azarladı, göle, sus, sakın ol dedi; rüzgâr dindi, ortalık sütliman oldu' (Markos 4: 39) ifadesi; ile, Budistlerin kutsal yazılarındaki, 'büyük yağmurlar ortalığı sarınca ve yağmur damlaları sel olup gittiği her yere yıkımı getirince, o zaman, efendi, toprak üzerinde attığı her adımla, yağmuru durdurdu ve suları azalttı' (Hardy, 1984: 67) anlatımı arasında benzerlik vardır. Hastalıkları kötü ruhun bedene girmesiyle açıklayan ve cinlerin bedenden çıkartılmasıyla iyileştirme yolunu kullanan paganist (putperest/ruhçu) yöntemin etkili anlatımla işlendiği Yeni Ahit'teki, 'akşam olunca cine tutsak bir çok kişiyi kendisine getirdiler, İsa onlardaki kötü ruhları bir sözle kovdu, hastaların hepsini iyileştirdi' (Matta 8: 16) ifadesi; ile, Budistlerin kutsal kitaplarındaki, 'muhterem Kassapa bir gün hastalandı ve acı içinde kıvrılır oldu, Buddha yanına yaklaştı ve ona hitaben konuştu, o anda Kassapa sevinç içinde ayağa kalktı, iyileşmişti, kötü ruh bedenini terk etmişti' (Lillie, 1981: 52) sözü arasında benzerlik vardır. Ruh beden aykırılığını da dile getiren, Yuhanna İncilindeki, 'İsa şöyle cevap verdi, sana doğrusunu söyleyeyim, bir kimse sudan ve Ruh'tan doğmadıkça Tanrı'nın Egemenliğine giremez; bedenden doğan bedendir, Ruh'tan doğan ruhtur; sana, yeniden doğmalısınız dediğime şaşma' (3: 5) ifade; Buddha'nın, 'ruh ile beden iki armağandır, bu iki armağandan ruh kesin olarak üstündür, yalnızca ruhani sunu olarak doğmuş olan kişi kutsaldır, insanların en iyisidir, yok olup gitmekte olan tüm varlıklar içinde tek şerefli olandır' (Lillie, 1981: 51) ifadesini yansıtmaktadır. Luka İncilindeki, 'tam o sırada İsa, çeşitli hastalıklara, illetlere ve kötü ruhlara tutulmuş birçok kişiyi iyileştirdi, kör olan

birçok kişinin gözlerini açtı; sonra Yahya'nın öğrencilerine şöyle karşılık verdi: gidin görüp işittiklerinizi Yahya'ya bildirin, körlerin gözleri açılıyor, kötürümler yürüyor, cüzamlılar temiz kınıyor, sağırlar işitiyor, ölümler diriliyor' (7: 21) ifadesi; ile, Budistlerin kutsal yazılarındaki, 'Bodhisattva doğar doğmaz, hastalar iyileşti, aç ve susuz olanların açlıkları ve susuzlukları son buldu, su içenler delilikten kurtuldu, çıldıranlar akıl ile dimağına kavuştu, körler tekrar gördü, sağırlar tekrar duydu, topallar yürüdü, mahkûmlar zincirlerinden kurtuldu' (Lillie, 1981: 57) ifadesi arasında benzerlik vardır.

Markos İncilindeki, 'on iki öğrencisini yanına çağırdı ve onları ikişer ikişer halk arasına göndermeye başladı, onlara kötü ruhları kovma yetkisini verdi, bir çok cin kovdular; bir çok hastayı iyileştirdiler' (6:7) ifadesi; ile, Buddha'nın 'rahipler yürüyün, insanları kutsamak için ülkenin her tarafına gidin, insanların mutluluğu için her yere yürüyün, insanlara şefkat ve sevgiyle davranın, kötü ruhları onlardan uzaklaştırın, ikişer ikişer gidin ancak hepimiz tek yol üzerinde olun' (Bunsen, 1983: 68) ifadesi arasında uyum vardır. Matta İncilindeki, 'gidin bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin; size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin, ben dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim' (28: 19) ifadesi; ile, 'gidin, dharma'yı öğretin, başlangıçta tatlı dilli olun, ortada tatlı dilli olun, sonunda da tatlı dilli olun; her şeyi ruhla öğretin ve Brahma'yı ayrıntısıyla anlatın; bu sayede siz de ruhla dolu olun, her yönüyle ve tamamıyla temizlenin' (Bunsen, 1983: 62) ifadesi arasında uyum bulunmaktadır. İsa'nın 'sen Petrus'sun ve ben topluluğumu bu kayanın üzerine kuracağım; sonra etrafına, çevresinde oturanlara bakıp şöyle dedi, işte annem, işte kardeşlerim, Tanrı'nın isteğini kim yerine getirirse, kardeşim, kızkardeşim ve annem odur' (Matta 16: 18; Markos 3: 34) ifadesi; ile, Budistlerin kutsal yazılarında belirtilen, 'tıpkı büyük nehirlerin okyanuslara dökülmesi, kendi ilk isimlerini ve özlerini kaybederek birer büyük okyanus haline gelmesi gibi; Buddha'nın öğrencileri de, kendi ilk isimlerini ve kabilelerini kaybetmişler, eski huylarını ve hallerini terk edip unutmuşlar, hepsi Buddha'nın oluşturduğu zümrenin oğulları haline gelmişlerdir' (Bunsen, 1983: 55) ifade arasında benzerlik bulunmaktadır. Matta İncilindeki, 'bir hardal tanesi kadar imanınız olsa şu dağa buradan şuraya göç dersiniz göçer, sizin için imkânsız bir şey kalmaz' (17: 20) ifadesi; Buddha'nın, 'imanlı bir keşiş, tek parmak işaretleriyle, Himalaya dağını ortadan ikiye ayırır ve bu ona zor gelmez' (Bunsen, 1983: 63) sözünü andırmaktadır. İsa'nın, 'bir çok sahte peygamber türeyecek ve bunlar birçok kişiyi saptıracak' (Matta 24: 11) ifadesi; Buddha'nın, 'imanla ve gayretle kendilerini yetiştirmemiş rahipler ortaya çıkacak ve iyi niyetli insanlara rehberlik etmeye kalkacaklar; bunların daha yüksek erdemlere ulaşması veya ulaştırması mümkün olmadığı için, onlar diğerlerine rehberlik yapamayacak ve kimseyi erdemliliğin patikalarından geçiremeyeceklerdir' (Bunsen, 1983: 59) ifadesiyle uyumludur. Markos İncilindeki, 'İsa, Tanrı'nın

iyi haberini duyura duyura Celile'ye gitti; zaman doldu, Tanrı'nın Egemenliği yaklaştı, tövbe edin diyordu' (1: 14) ifadesi; ile, Buddha'nın, 'dharma çarkını³ çevirmek için kente giderim, herkesi kör eden bu dünyadan ölümsüzlüğün geleceğini davul-zurna çalarak ilan ederim, aydınlığın ortaya çıkmasıyla sonsuz mutluluğun olacağını ve mutluluğun ise gerçeği öğreteceğini duyururum' (Bunsen, 1983: 66) sözleri arasında uyum vardır. Markos İncilindeki, 'Tanrı'nın Egemenliğinin sırrı sizlere açıklandı, ama dışarıda olanlara her şey benzetmelerle anlatılır; benzetme kullanmadan onlara hiç bir şey anlatmazdı, ama kendi öğrencileriyle yalnız kaldığında onlara her şeyi açıklardı' (4: 11, 34) ifadesi; Buddha'nın, 'dharma ile ilgili sözler bu yolun yolcusu olmayanlara siyah-beyaz gibi bir açıklık üslubunda olmaz, böyleleriyle dharma kapalı bir açıklama içinde konuşulur ki herkes yolunu kendisi bulsun' (Bunsen, 1983: 57) sözünü yansıtmaktadır.

İsa'nın, 'Göksel Egemenliğin bu müjdesi tüm uluslara bir tanıklık olmak üzere bütün dünyada duyurulacak ve son o zaman gelecektir' (Matta 24: 14) ifadesi ile; Buddha'nın, 'en son Nirvana, dharma bilgisine tam olarak sahip olan ve kazandıkları bu bilgiyi aktaran öğrencilere kavuşmadan gerçekleşmeyecektir; bu sözümü karşılaştığınız her insana duyurun, dharma'nın muhteşem etkisini herkese öğretin' (Hardy, 1984: 61) sözü arasında uyum vardır. İsa'nın, 'bu kuşak neden bir belirti istiyor, bu kuşağa hiç bir belirti gösterilmeyecek' (Markos 8: 11) ifadesi; Buddha'nın, 'hayranlık uyandıran fiziksel güçlerin hiç biri herkese sergilenmez, bu olağanüstü güçleri açıkça göstermeye yeltenen her kim olursa olsun yanlış yapar' (Hardy, 1984: 68) sözünü çağrıştırmaktadır. Elçilerin işlerinde anlatılan, 'İsa bunları söyledikten sonra, onların gözleri önünde yukarı alındı, bir bulut O'nu alıp gözlerinin önünden uzaklaştırdı' (1: 9) ifadesi; Budistlerin kutsal kitabında sözü edilen, 'kutsal Dabba, oturduğu koltuktan kaldırıldı, yüceltilmiş olanın sağ tarafına alındı, göğe çıktı, göğü kaplayacak ve her yerden görülecek büyüklükte bağdaş kurmuş halde kaldı ve bir müddet sonra buradan da uzaklaşarak gözden kayboldu' (Hardy, 1984: 63) anlatımı yansıtmaktadır. Markos İncilindeki, 'başkâhin O'na yeniden, Yüce Olan'ın Oğlu Mesih sen misin diye sordu; İsa, Ben'im, ve sizler, İnsanoğlu'nun kudretli Olan'ın yanında oturduğunu ve göğün bulutlarıyla geldiğini göreceksiniz, dedi' (14: 61)

---

³ 'Samsara'nın tüm alemi, olma çarkı deyimiyle dile getirilen şeyin içinde resmedilmişlerdir. Bu çark, ölüm tanrısı Yama'nın çenesinde sanki bir mengenenin içindeymiş gibi sıkıştırılmıştır. Çarkın tam merkezinde, yani onun kontrol işlevli tekerlek poyrasındaysa, üç farklı hayvan bulunur. Bunlar, Samsara'nın dünyasının kendi ekseni etrafında dönmesini mümkün kılan günahlarını sembolize ederler. Domuz, cehalete (bilinçsizliğe, hilelere) tekabül eder. Yılan, kine (öfkeye, saldırganlığa, şiddete) tekabül eder. Horozsa, hırsla (şiddetli arzulara, şehvete, ateşi sunmamış tutkulara) tekabül eder. Bu dönüşümlü hareket, kayıtlı tarihin en sonuna kadar aynen bu şekilde sürecektir. Tekerleğin merkezi, altı farklı samsara alemine bölünmüştür. Bu altı alem, yeniden doğumun ve bunun meydana gelebileceği farklı koşulların kaçınılmazlığının resimsel bir gösterisidir.' (Smith, 2010; 112)

ifadesi; Budistlerin kutsal yazılarındaki, ‘bu prens büyük adama özgü işaretlerle donatılmıştır, dünyaya gelmesiyle birlikte bir Buddha olarak her yeri aydınlatacak, dünyayı örten peçeyi kaldırarak gerçeğin görmesini sağlayacaktır’ (Hardy, 1984: 70) ifadeyle de uyumludur. Yuhanna İncilindeki, ‘Pilatus, demek sen bir kralısın öyle mi dedi; İsa, söylediğin gibi, ben kralım, Ben gerçeğe tanıklık etmek için doğdum, bunun için dünyaya geldim, gerçekten yana olan herkes benim sesimi işitir, karşılığını verdi’ (18: 37) ifadesi; Buddha’nın, ‘ben yüce bir kralım, hakkımdaki şüpheleri bırakın artık, ben kimseyle kıyaslama kabul etmez derecede kutsal biriyim, her tür korkudan ve kaygıdan kurtulmuş halde sevindirilmiş biriyim’ (Hardy, 1984: 64) sözüyle uyumludur. Ayrıca İsa’nın bu ifadesi (18: 37); Buddha’nın, ‘gerçeği gerçek olmayan zannedenler ve yalanı gerçek olarak görenler, asla gerçeğe ulaşamazlar, sadece boş istekler peşinde koşarlar; gerçeği gerçekte ve yalanı da yalanda görenler ise, gerçeğe ulaşırlar ve doğru istekleri izlerler’ (Kaya, 1999: 80) sözüyle de uyumludur. Yuhanna İncilindeki, ‘az sonra dünya artık beni görmeyecek, ama siz beni göreceksiniz, ben yaşadığım için siz de yaşayacaksınız’ (14: 19) ifadesi; ile, Buddha’nın, ‘öğretmenin dersleri kesilecek, öğretmen de sözleri de olmayacak diye düşünmemelisiniz; bu şekilde olmasa dahi, sorduğunuz her şeyi size öğreteceğim ve açıklayacağım, bir daha kimseye görünmesem de sizin öğretmeniniz olarak kalacağım’ (Hardy, 1984: 72) sözü arasında benzerlik vardır.

Luka incilindeki, ‘kör köre kılavuzluk edebilir mi, her ikisi de çukura düşmez mi’ (6: 39) ifadesi; Buddha’nın, ‘bilmediği veya görmediği halde, yürüdüğü yolu tek doğru yol olarak öngören ve başka doğru yol yoktur diyen bu brahminlerin hali, sıra halinde dizilmiş olarak yürüyen bir grup körün birbirini tutarak yürümesi gibidir; en önde giden de görmemektedir, ortalarda yürüyen de görmemektedir, en sona kalmış tutunarak giden de görmemektedir, işte brahminlerin ve takipçilerinin hali budur’ (Muller, 1973: 79) anlatımını yansıtmaktadır. Markos İncilindeki, ‘Tanrı’nın Egemenliği, toprağa tohum saçan adama benzer; gece olur, uyur; gündüz olur, kalkar; kendisi nasıl olduğunu bilmez ama tohum filizlenir, gelişir; toprak kendiliğinden ürün verir, önce filizi, sonra başağı, sonunda da başağı dolduran taneleri verir; ürün olgunlaşınca adam hemen orağı vurur, çünkü ürünü biçme zamanı gelmiştir’ (4: 26) ifadesi; Buddha’nın, ‘çiftçi, toprağını sabanla sürer, tohumunu eker ve toprağı tohumun üstüne örter, fakat bunun ötesinde yapabileceği bir şeyi yoktur, toprağın altında olacaklara hükmedecek büyüsel bir gücü de yoktur ki, toprağı ektiği tohumlara seslenerek, bu gün topraktan filiz olarak çıkın, yarın başak bağlayın ve ertesi gün de hadi olgunlaşın artık diyebilisin, hayır, her şey toprağın ve mevsimin eseri olarak çiftçinin dışında gerçekleşir’ (Borg, 2001: 28) ifadesini yansıtmaktadır. İsa’nın, ‘bu vefasız ve günahkâr kuşağın ortasında, kim benden ve benim sözlerimden utanırsa, İnsanoğlu da, Babasının görkemi içinde kutsal meleklerle birlikte geldiğinde

o kişiden utanacaktır' (Markos 8: 38) ifadesi ile, Buddha'nın, 'erdem ve akıl sahibi bir kimse benim sözlerimden dolayı nihai bir sevince ulaşır, fakat akıl ve erdemden yoksun kalmış bir kimse de bana karşı olmaktan büyük bir keyif alır ve sonu cehenneme atılmak olur' (Hardy, 1984: 71) ifadesi arasında yakın bir ilgi vardır. Matta İncilindeki, 'İsa ona, ne mutlu sana, Yunus oğlu Simun, bu sırrı sana açan insan değil göklerdeki Babamdır; ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus'sun ve ben topluluğumu bu kayanın üzerine kuracağım, ölümler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek, göklerin egemenliğinin anahtarlarını sana vereceğim, yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak, yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak' (Matta 16: 17) ifadesi ile, Buddha'nın, 'o, kutsanmış olanın oğludur, yüreğinden doğmuştur, dharma'nın mirasçısıdır, maddi varlıkların varisçisi değildir, bu sözleri sıradan bir kimse değil, fakat benim sadık öğrencim Sariputta söylemiştir; dharmanın eşsiz çarkını döndürecek olan da Sariputta'dır' (Borg, 2001: 37) ifadesi arasında benzerlik vardır. Yuhanna İncilindeki, 'İsa ona yol, gerçek ve yaşam ben'im, benim aracılığım olmadan Baba'ya kimse gelemmez; bunca zamandır sizinle birlikteyim, beni daha tanımadın mı; beni görmüş olan, Baba'yı görmüştür; sen nasıl bize Baba'yı göster diyorsun, benim Baba'da Baba'nın da bende olduğuna inanmıyor musun; size söylediğim sözleri kendiliğimden söylemiyorum, ama bende yaşayan Baba kendi işlerini yapıyor; bana iman edin, ben Baba'dayım, Baba da bendedir; o gün anlayacaksınız ki, ben Babamdayım, siz bendesiniz, ben de sizdeyim; kim buyruklarımı bilir ve yerine getirirse işte beni seven odur, beni seveni Babam da sevecektir, ben de onu seveceğim ve kendimi ona göstereceğim' (Yuhanna 14: 6) ifadesi; ile, Buddha'nın 'benim elbiselerimi giyen ve beni adım adım takip eden bir rahip, şayet arzularında ihtiraslı ve isteklerinde de ısrarlı olması nedeniyle eylemlerinde pervasız ve denetimsiz ise, gerçekte, o benden ve ben de ondan fersah fersah uzağızdır, bunun sonucu ne olabilir, böyle bir rahip kesinlikle dharma'yı göremez, dharma'daki beni de göremez; fakat öyle bir rahiptir ki, bulunduğum yerden çok uzak bir yerde otursa dahi, çok uzun bir zamandan beri istek ile arzularını söndürmüştür, yüreğinde kötü niyet kalmamıştır, zihninde hile ve aldatmadan iz yoktur, fakat sakin ve huzurlu bir hayatı vardır, bu dingin yaşamı akıl ve bilgelikle donatılmıştır, bu rahip gerçekten benim hemen yanımdadır, o bana yakındır ve ben de ona yakınımdır, bunun sonucu ne olabilir, bu rahip bende dharma'yı görür, dharma'ya bakarak beni görür' (Borg, 2001: 39) ifadesini yansıtmaktadır.

5. SONUÇ

Reenkarnasyondan⁴ ziyade, tekrar doğuş dogmasına dayanan Budizm; ile, hemen her fırsatta, İsa'ya iman ederek tapan herkesin ölse bile ölmeyeceğini veya sonsuz yaşama kavuşacağını müjdeleyen, özellikle de 'bunlar sonsuz azaba uğrayacak, doğrular ise sonsuz yaşama kavuşacaklar' (Matta 25: 46) ifadesiyle de öldükten sonra dünyaya geri dönüşün olmayacağını kesin bir şekilde bildiren Yeni Ahit arasında cümle benzerliğinin veya uyumunun bulunması, pek çok kimse için şaşırtıcı olacaktır. İlk İncilin ortaya çıkmasından en az 550 yıl önce yaşamış olan Buddha'nın sözlerinin, Yeni Ahit yazarları tarafından, bazen farklı bir olayın açıklanmasında kelime kelime aktarılması veya aynı anlamı ifade etmek üzere farklı kelimelerle yansıtılması; tıpkı Buddha'nın öğrencilerine taktığı sembolik adlar gibi, gerçekte kim oldukları bilinmeyen veya yaşayıp yaşamadıkları dahi kesin olmayan, Matta, Yuhanna, Markos, Luka vs., gibi sıradan insanların asla İncilleri yazamayacakları sonucuna ulaşılmasını kolaylaştırmıştır. Buddha'nın yeniden bedenleşerek doğan bir bebekle tekrar dünyaya geldiği inancına kapılanlar için, Buddha, Tibet'in Dalai Lamaları gibi, İsa'da görüldüğü veya İsa olup tekrar yaşadığı fikri çok cazip gelebilir. Ancak, kendi görüşümüze göre, Buddha'nın olduğu kadar Hintli Krishna'nın sözleri de Yeni Ahit'te İsa'ya ait kılınmış; Mısırlı Osiris ve Horus'un mucize ve karakterleri de İncillerde etkili şekilde işlenmiş; Persli Mithras'ın Roma imparatorluğunun hemen her eyaletinde fakat özellikle Ermenistan'da hayranlık uyandıran söylence ve tapınmaları İsa'da devam ettirilmek istenmiştir. Çeşitli ülkelerin tüm tanrı insanlarına özgü mucize ile söylenceleri, İsa'ya ait kılınarak ve İncillerde derlenerek; hepsinin varlığına ve tapınmasına son verilmek istenmiş, tapınakları yıkılmış veya kiliseye çevrilmiş, İsa tektir denilerek tek tanrı insana tapılması istenmiştir. Bunlar arasından özellikle Yunanlı Attis, Adonis, Prometheus, Dionysus ve Apollonius'un hayat ile mucizeleri kopya edilerek İncillere yamandığı gibi; bir bütün olarak Yeni Ahit ve hatta hristiyan edebiyatı, platonist ruhçuluğun yeniden biçimlendiği bir içeriğe kavuşmuştur. Söylenecek tek söz vardır, binlerce yıldan beri tapılan tüm bu tanrı insanların sevilen söz ile söylencelerini, tanrının ruhunu bedeninde taşıyarak tanrı olan veya tanrının oğlu namıyla tapılan İsa'ya ait kılarak, Yeni Ahit yazarları, hepsinin yerine İsa'yı geçirecek; hepsinin anılmasına ve tapılmasına bir son vermek istemiş, her yerde tanrının oğlu olarak tapılmasını gaye edinmişlerdir. Böylece, tanrı insan tapınmasının rağbet bulduğu ülkelerdeki her dindar, asırlardan beri

---

⁴ Reenkarnasyonda ya da ruhgöçünde, dünyadaki düşünce ve eylemleriyle bedeni kullanan ruhun, alçalarak hayvanlığa düşmesi veya hayvanlıktan insanlığa geçmesi mümkün olduğu halde; tekrar doğuşla, daha çok, ölen kişinin ruhunun yeni doğan bir başka insanın bedenine girmesi veya ona hayat vermesi kast edilmektedir.

tapılan tanrı insanın söz ile kerametlerini İsa'da bulduğu için; Hıristiyanlık, Roma'da, Yunanistan'da, Mısır'da bir çığ gibi yayılmıştır. Soyluların ve zenginlerin, kudretli yöneticilerin ve cesur askerlerin taptığı mitolojik tanrı insanları gitmiş; fakirlerin, kimsesizlerin, hastaların, açların, düşkünlerin, kısacası halkın önemli bir kesiminin tanrısı merhametli ve özverili İsa gelmiştir. Bakire annesinden mucizevi olarak doğan, pek çok mucizesi arasında ölüyü diriltten, bütün ezilenleri peşinden sürükleyen, şifa dağıtarak kalabalıkların tanrısı haline gelen, tapınak görevlileri tarafından yakalanan, kralın huzurunda yargılanan, halkın isteğiyle vali tarafından mahkûm edilen, öldükten sonra dirilen İncillerin İsa'sı; gerçekte hiç kimse tarafından görülmemiş ve hiç kimseyle konuşulmamış, yaşadığına dair hiç bir belgeye ulaşılamamış, hiç bir resmi kayıta veya zamanının eserlerinde adı geçmemiş, böylece gerçek tarihsel bir şahsiyet olmak yerine kurgusal mitos bir figür olarak kalmıştır. Eskinin tanrı insanların bazısından saçılan ve yaygınlaşan ahlaksızlıklar, İsa ile son bulmuştur. Belki de uçsuz bucaksız coğrafyaları nedeniyle özgün ya da bağımsız kültüre sahip olduğu için Hindistan'da hâkim bir din haline gelemeyen Hıristiyanlık; ruhsallaştığı ölçüde kendi temelinden uzaklaşan (diğer bir ifadeyle de, zenginleşen) Budacılığın, Çin ve Japonya'da etkili olmasına engel olamamıştır.

KAYNAKLAR

- Anonim, (1997). *Kitab-ı Mukaddes (Tevrat, Zebur ve İncil)*, İstanbul
Bettany, G.T. (2005). *Dünya Dinleri*, İstanbul
Borg, M. (2001). *Jesus and Buddha: The Parallel Sayings*, Berkeley
Bunsen, D. (1983). *The Angel Messiah of Buddhists, Essenes and Christians*, London
Conze, E. (2004). *Kısa Budizm Tarihi*, İstanbul
Davids, R. (1994). *Buddhism: Being a Sketch of the Life and Teachings of Gautama*, London
Doane, T.W. (1983). *Bible Myths and Their Parallels in Other Religions*, New York
Donehoo, J.Q. (1972). *The Apocryphal and Legendary Life of Christ*, New York
Hardy, R. S. (1984). *The Legends and Theories of the Buddhists Compared with History and Science*, London
Hardy, R.S. (1973). *Eastern Monachism*, London
Kaya, K. (1999). *Buddhistlerin Kutsal Kitapları*, Ankara
Küçük, A. (2009). *Dinler Tarihi*, Ankara
Lillie, A. (1979). *Buddha and Early Buddhism*, London
Lillie, A. (1981). *Influence of Buddhism on Primitive Christianity*, London
Muller, M. (1973). *Sacred Books of the East*, Oxford
Numrich, P.D. (2008). *The Boundaries of Knowledge in Buddhism Christianity and Science*, New York
Schoeps, H.J. (1967). *An Intelligent Person's Guide to the Religions of Mankind*, London
Smith, J.D. (2010). *Budizm : Gizli Öğretisi*, İstanbul